

Petr Baldrian: Grantová agentura ČR má za sebou pořádný kus cesty

20.12.2023 - Petr Baldrian, Luděk Svoboda, Zuzana Dupalová, Pavlína Jáchimová | Akademie věd České republiky

Když 6. října 2023 jednala Rada pro výzkum, vývoj a inovace (RVVI) s jejím Mezinárodním poradním orgánem, mezi hlavní body programu patřila doporučení, která se týkala jedné z našich nejvýznamnějších agentur, jež poskytují účelovou podporu pro základní výzkumy.

„Grantová agentura ČR byla jednou z prvních, u kterých jsme zkoumali, jak fungují. Od začátku se domníváme, že je u nás nejlepší,“ poznamenal předseda Mezinárodního poradního orgánu RVVI Josef Michl.

„Uvědomujeme si, že je věda globální záležitost. Vítáme proto, že se zahraniční kolegové s námi ochotně dělí o zkušenosti,“ vyzdvihl první místopředseda RVVI a člen Akademické rady AV ČR Jiří Homola. Jak dále zdůraznil, Grantová agentura ČR a Akademie věd k sobě měly vždy blízko – a to nejen proto, že GA ČR dlouho sídlila v její budově na Národní třídě. „Agentura se i podle názoru nezávislých expertů neustále zlepšuje. Její pokrok ale také významně napomáhá rozvoji výzkumu na našich pracovištích – čtyřicet procent projektů, které vloni podpořila, mělo totiž řešitele z Akademie věd.“

Agentura však „neusíná na vavřínech“ a zavádí novinky, které zlepšují její fungování, a pomáhají tak rozvíjet vědu v Česku. Vytváří například podmínky, které umožní řešitelům a řešitelkám, aby lépe spojili kariéru a rodinný život. Projekty podporují kromě zkušených badatelů a badatelek i mladé pracovníky a nově ukládají institucím, které podporu přijímají, povinnost vykazovat plán genderové rovnosti. „Jsme rádi, že velký počet našich návrhů vedení GA ČR přijalo a staví se k nim pozitivně,“ doplnil další člen poradního orgánu RVVI Josef Jiříčný.

Jak mimo jiné vysvětluje v rozhovoru předseda Grantové agentury ČR **Petr Baldrian**, mezinárodní panel poskytuje agentuře zpětnou vazbu pravidelně. „Jsme za ni rádi. Je totiž dobré, když se odborníci ze zahraničí podívají nezaťatě na naše fungování“.

Jaká konkrétní doporučení k fungování systému účelové podpory pro vás z jednání vzešla?

V říjnu jsme diskutovali hlavně o pokroku, který jsme udělali v oblastech, jež panel doporučil dříve. Patřila mezi ně například internacionalizace, podpora nastupující generace vědců, snížení administrativní zátěže nebo příklon k hodnocení výzkumu na základě kvality, a nikoli kvantity. Podle panelu jsme udělali významný pokrok. Některá omezení ale zůstávají. Například možnost informovat uchazeče, kteří neuspěli v prvním kole hodnocení, by vyžadovala změnu legislativy.

Grantová agentura ČR letos slaví třicet let. Jak se za tu dobu rozvinula?

Pokud se na ni podíváme dnes a před třiceti lety, mohli bychom říct, že jde o dvě různé instituce: z „pouhého“ poskytovatele grantů se stala moderní agenturou evropského stříhu, která je digitalizovaná, kdy mnoho činností zajišťuje propracovaný informační systém, a jež zavádí do české vědy světové trendy. V jádru však je tím, čím byla před třiceti lety – institucí, v níž se pomocí rigorózního *peer review* prováděného vědci vybírají k podpoře nejlepší projekty základního výzkumu.

V čem se v posledních letech nejvíce posunula?

Máme za sebou pořádný kus cesty. V posledních letech jsme výrazně rozšířili mezinárodní spolupráci. Stáli jsme u vzniku evropské iniciativy Weave, která propojuje národní evropské agentury

financující základní výzkum a umožňuje jim financovat společné projekty. Novinkou je, že se mohou propojit vědci až ze tří států. Jsme také pyšní na prestižní spolupráci s americkou agenturou National Science Foundation. Podařilo se nám toho ale více: rozběhli se soutěže na podporu excelence v základním výzkumu – EXPRO a JUNIOR STAR. Tyto soutěže hodnotí výhradně zahraniční panelisté. Připojili jsme se ke koalici pro reformu hodnocení výzkumu CoARA a zavedli opatření týkající se sloučení rodinného a profesního života. Těší nás, že jsme také zvýšili flexibilitu řešení projektů, například s ohledem na čerpání finančních prostředků anebo umožněním prodloužení doby řešení z důvodu rodičovství.

Jaký by měl být poměr mezi institucionálním a účelovým financováním?

Oba druhy jsou pro vědu důležité a navzájem se doplňují. Institucionální dává pracovištím stabilitu a zajišťuje jejich kontinuitu. Grantová podpora nebo takzvané účelové financování umožňuje pokrýt excelentní myšleny, které obstojí v porovnání s ostatními a na něž se institucionální financování obvykle nevyužívá, a působí tak motivačně. Poskytuje také významné prostředky pro investice – přístrojové vybavení, které se s využitím grantu pořídí, zpravidla vědci používají i po jeho skončení. Účelové financování má také výhodu, že nezáleží, na jakém pracovišti působil nebo jestli máte dobré vztahy s vedoucím. Díky nezávislému hodnoticímu procesu dochází k objektivnímu posouzení vaší myšlenky. A aniž bychom hovořili o poměru k institucionálnímu financování, je jasné, že i účelové prostředky směřující do vědy by měly růst rychleji než inflace.

Cítíte od státu dostatečnou podporu?

Vnímáme, že současná situace týkající se rozpočtu je nelehká. Snažíme se tak co nejefektivněji využívat zdroje, které máme, a udělat s nimi tolik, kolik je jen možné. Od státu cítíme podporu a věříme, že se účelové financování základního výzkumu zvýší, jakmile to situace dovolí.

Jaké trendy byste chtěl do činnosti GA ČR aplikovat?

Zmíněná reforma hodnocení výzkumu CoARA usiluje v hodnocení kvality vědy o příklon od prostých bibliometrických indikátorů, tedy od „počítání čárek“ za vydané publikace, k tomu, aby výzkum doopravdy přispěl k rozvoji poznání, pochopení nebo vyřešení nějakého problému. Ke kvalitě jako základnímu kritériu hodnocení jsme se ale u nás přiklonili ještě před připojením k iniciativě. Tento trend ovšem musíme prohlubovat. Jeden článek v prestižním časopise má vyšší hodnotu než mnohé průměrné publikace jinde. Velkým tématem je i otevřená věda. Vědecká data by měla být otevřeně dostupná všem. Řešíme i etiku výzkumu, zkoumáme možnosti zapojení ORCID, nově podporujeme vědce v popularizaci jejich projektů, aby o svém výzkumu aktivně informovali veřejnost. Témat je ale ještě mnohem víc.

Chystáte i nové grantové pobídky nebo změny ve stávajících?

V minulých letech jsme zavedli vysoce výběrové granty EXPRO a JUNIOR STAR, které se osvědčily. Dlouhodobě rozšiřujeme mezinárodní spolupráci. Intenzivně připravujeme takzvané návratové granty pro rodičky a rodiče, jež se vracejí z rodičovské nebo obdobné kariérní přestávky. Měly by jim umožnit, aby znovu nastartovali vědeckou kariéru. Zabýváme se také otázkou, jak podpořit převod výsledků, které vznikají v rámci našich projektů základního výzkumu, do praxe.

S necelými 28 % badatelek se Česko nachází na chvostu Evropské unie v podílu zastoupení žen ve vědě. GA ČR ukládá od roku 2023 povinnost vykazat plán genderové rovnosti jako jedno z kritérií v účasti v soutěži. Jaké jsou dosavadní zkušenosti s tímto kritériem?

Neubýly například žádosti?

Na úbytek žádostí si nemůžeme stěžovat. Z dlouhodobého hlediska je jejich počet stále vysoký. Na začátku jsme se potýkali s neporozuměním, zda mají být genderové plány součástí návrhu projektu, ale věřím, že se to podařilo rychle vyjasnit – stačí uvést odkaz na příslušnou webovou stránku instituce. Snad všechny již tyto plány mají. Věřím, že se podíl řešitelů a vědkyň postupně zvýší a že k tomu přispějí i možnosti flexibilního skloubení řešení projektu s péčí o rodinu, které nabízíme, a do

budoucna i zmíněné návratové projekty.

V čele GA ČR stojíte dva roky. Jaký moment za tu doby byl pro vás nejsilnější?

Asi jako většina lidí jsme i u nás silně vnímali ruský vpád na Ukrajinu v únoru minulého roku. Ihned jsme na všech úrovních – od zaměstnanců až po předsednictvo, začali vymýšlet, jak bychom napadené zemi, jejím obyvatelům a obzvláště vědkyním a vědcům mohli pomoci. Podpořili jsme například jejich flexibilní zapojování do řešení existujících projektů, připojili jsme se také k iniciativě institucí zabývajících se vědou a výzkumem.

Co byste v souvislosti s podáváním žádostí o granty doporučil vědcům a vědkyním z Akademie věd?

Pro všechny vědkyně a vědce platí: nevzdávat to. Na grantovou podporu dosáhne v každém kole hodnocení pouze menšina žadatelů. To platí u nás stejně jako v zahraničí – u mnoha evropských agentur je podíl financovaných projektů nižší než patnáct procent. Každý nepodpořený grant vnímejme jako příležitost, jak pro příště svůj výzkum vylepšit. Je nezbytné vzít vážně zpětnou vazbu, kterou hodnotitelé všem projektům poskytují, důkladně ji promyslet a projekt do příští soutěže vylepšit. Někdy je ale nutné se své myšlenky vzdát a zkusit hledat nosnější nebo svou vizi podpořit získáním předběžných výsledků, které naznačí, že navrhovaný způsob řešení bude úspěšný. I to je princip, na němž věda stojí.

Text:., Divize vnějších vztahů SSČ AV ČR

<https://www.avcr.cz/cs/o-nas/aktuality/Petr-Baldrian-Grantova-agentura-CR-ma-za-sebou-poradny-kus-cesty-00001>